

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr. Pawła Kornety nt.:

**„Czynniki kształtujące strukturę popytu
na detalicznym rynku spożywczym”,**

wykonanej pod kierunkiem naukowym Pana prof. UTH dr hab. Aleksandra Lotko

I. Wartość podjętych badań w świetle obecnych trendów

W ostatnich latach rynek artykułów spożywczych jest w dużym stopniu kształtowany przez zjawisko globalizacji, związane głównie z otwarciem granic oraz łączącym się z tym przepływem kapitału, towarów i usług. W wyniku tego procesu następuje wyraźne nasycenie rynku i wzrost koncentracji produktów. Zasady działania rynku, w tym także sektora rolno-spożywczego, ustalają duże korporacje transnarodowe, które coraz częściej zajmują znaczny jego segment i zakłócają w pewien sposób jego funkcjonowanie. Przemiany te oddziałują również na konsumentów. Kształtowanie się wzorców zachowań konsumenckich na rynku żywności w Polsce pozostaje pod wpływem różnorodnych czynników, choć wiodące znaczenie wciąż przypisuje się dochodom i cenom. Dokonujące się w polskim wzorcu konsumpcji zmiany stanowią pewne odwzorowanie ogólnych tendencji światowych zachodzących na rynku żywnościowym. Mimo postępującej tendencji zbliżania się wzorców zachowań konsumentów w Polsce do pozostałych krajów Unii, występują jednak różnice związane z poziomem rozwoju gospodarczego i różnicami kulturowymi. Zachowania konsumenckie stanowią bowiem kompleks działań i czynności mających na celu zaspokojenie potrzeb człowieka przez zdobywanie dóbr i usług według odczuwanego systemu preferencji. Potrzeby wynikają z trzech źródeł: fizjologicznych, psychologicznych i socjologicznych. Realizacja potrzeb zależy od człowieka, od hierarchizowania owych potrzeb oraz warunków ekonomicznych, które umożliwiają bądź utrudniają ich zaspokojenie. W ciągu ostatnich dwudziestu lat handel detaliczny żywnością w Polsce znacznie wzrósł ze względu na ekspansję międzynarodowych sieci sklepów, wzrost poziomu dochodów społeczeństwa, zwiększenie siły nabywczej oraz rosnące zainteresowanie artykułami żywnościowymi gotowymi do spożycia lub łatwymi do przyrządzenia, a także produktami znanych marek. Z tym bezpośrednio wiąże się potrzeba zidentyfikowania i oceny determinant zachowania

konsumentów na detalicznym rynku produktów żywnościowych. Biorąc pod uwagę istotność tego problemu oraz zaprezentowany w dysertacji proces dopasowania istniejących modeli do specyfiki detalicznego rynku artykułów spożywczych oraz prezentacja własnego autorskiego modelu, uwzględniającego specyfikę badanego rynku, co stanowi ważny element wychodzący naprzeciw oczekiwaniom czynników zajmujących się obrotem żywnością, uważam, że zakres badań przedłożonej pracy doktorskiej odpowiada takim potrzebom, a także wyznaczać może trendy badawcze w tym zakresie.

II. Charakterystyka pracy i założenia badawcze

Przedstawiona do opinii rozprawa obejmuje 176 stron i składa się ze Wstępu, pięciu rozdziałów (dwóch o charakterze teoretycznym, 3 o charakterze empirycznym), Zakończenia, na które składają się Wnioski z badań, Ograniczenia badawcze, Kierunki dalszych badań, Literatury, Spisu rysunków, Spisu tabel oraz Załącznika, w którym zamieszczono kwestionariusz ankiety dotyczącej preferencji i zachowań konsumentów. Praca zawiera 43 tabele oraz 41 rysunków.

Cytowana literatura jest bardzo obszerna i liczy 237 pozycji, w tym 140 obcojęzycznych i 97 polskojęzycznych, mających charakter periodyczny i zwarty oraz źródeł internetowych (w przypadku dwóch pozycji, figurujących w spisie pod nr 48 oraz 112, nie zamieszczono roku wydania). Znalazłem wśród nich dość dużą liczbę pozycji literatury liczących ponad 10 lat, ale składały się na to w dużej mierze te, należące do tzw. klasyki, których pomijać nie należy. Odnoszę wrażenie, że Autor dokonał krytycznej selekcji cytowanego materiału bibliograficznego, a właśnie krytycyzm w stosunku do literatury przedmiotu, która pochodzić obecnie może w dość dużej mierze z różnego typu nierecenzowanych źródeł jest konieczny i w pełni uzasadniony.

Zauważyć należy profesjonalne zawężenie zakresu rozważań teoretycznych, gdyż stosunkowo dużą część pracy (92 strony – około 53% całości), stanowi jej człon empiryczny. We Wstępie pracy, Autor wprowadza czytelnika w uwarunkowania prowadzonych badań oraz formułuje główny problem badawczy (może należało nazwać go pytaniem badawczym, tym bardziej, że w takiej właśnie formie jest prezentowany), wynikające z niego szczegółowe problemy badawcze, cel pracy, cele szczegółowe (o charakterze teoriopoznawczym i aplikacyjnym), tezę pracy oraz hipotezy merytoryczne.

W części teoretycznej pracy, Autor zaznajamia czytelnika z problematyką dotyczącą charakterystyki szeroko pojętego detalicznego rynku artykułów spożywczych oraz zachowań konsumenckich. W szczególności, omówiono w nich zagadnienia związane ze zmianami w

strukturze detalicznego rynku artykułów spożywczych oraz zasady jego funkcjonowania, opisano także polski rynek pod względem podaży formatów i sklepów detalicznych oraz zachowań konsumentów na tym rynku, przedstawiając równocześnie teorię zachowań konsumentów, determinanty tych zachowań, a także modele ich zachowań.

Ta część pracy, oparta jak już wspomniano, na bogatej literaturze przedmiotu, odrębnie może spełniać funkcję informacyjną i popularyzatorską.

W następnym etapie, Autor prowadzi dalszą analizę dotyczącą części eksperymentalnej, w której opisano narzędzia badawcze, elementy charakterystyki próby badawczej, identyfikację determinant zachowań konsumentów i ich znaczenie oraz prezentuje autorski model zachowań konsumentów, który określa znaczenie poszczególnych czynników oraz warunki, w których dane czynniki mają zastosowanie i w ten sposób dochodzi do wniosków. Taka konwencja pisania prac doktorskich jest klarowna, ale nie zawsze spotykana. Zastosowany układ tej rozprawy powoduje, że opracowanie tworzy jednolitą, interesującą całość.

Cel ocenianej pracy został osiągnięty, zaś hipotezy badawcze zweryfikowane, co pozwoliło Autorowi na identyfikację i określenie zależności pomiędzy określonymi czynnikami i zachowaniami konsumenta oraz dopasowanie istniejących modeli do specyfiki detalicznego rynku artykułów spożywczych, a także opracowanie i prezentację własnego modelu, uwzględniającego specyfikę badanego rynku.

Do matematycznego opracowania wyników, Autor zastosował test statystyczny χ^2 , Kruskala-Wallisa, Shapiro-Wilka, D'Agostino-Pearsona, Wilcoxa, test Levene'a, analizę wariancji ANOVA, wielowymiarową analizę wariancji MANOVA, analizę korelacji, analizę skupień.

Autor ze zrozumieniem dokonał interpretacji wyników otrzymanych na podstawie przeprowadzonej analizy statystycznej, przy czym w niektórych miejscach, sposób prowadzenia ich dyskusji przybiera dość skomplikowaną językowo formę, ale widocznie jest to styl pisania dla Niego charakterystyczny.

Praca została wykonana prawidłowo pod względem metodycznym, zaś uzyskane wyniki omówiono i analizowano na dobrym poziomie naukowym. Chwilami charakteryzuje ją jednak dość chaotyczna forma edytorska.

Pracę charakteryzuje spójny i logiczny układ. Ciekawym rozwiązaniem ocenianej dysertacji jest zamieszczenie części, w której Doktorant przedstawia pewne ograniczenia badawcze oraz snuje wizję badań futurystycznych.

Dokumentacja pracy nie budzi zastrzeżeń. Wartościowe badania, znalazły odbicie w sformułowanych wnioskach, które jednak wydają się nadmiernie rozdrobnione. Jest to na

pewno najtrudniejsza część pracy badawczej i wielu, nawet doświadczonych pracowników, ma z tym elementem mniejsze lub większe problemy. Pozostaje życzyć Doktorantowi, aby w dalszej pracy badawczej zwrócił szczególną uwagę na ten element swojej działalności, gdyż prawidłowe sformułowanie syntetycznych i ważnych wniosków, stanowi ukoronowanie i ostateczny szlif długich badań.

III. Uwagi

Uwagi natury ogólnej:

Generalnie, treść pracy w wielu fragmentach cechuje tzw. przeinformowanie (zamieszczanie informacji i wniosków powszechnie znanych i oczywistych – podrozdział 1.1, podrozdział 2.1 oraz str. 97, 99, 118, 123, 124, 127, 141, 142) oraz nadmierne uszczegółowienie (np. mnożenie hipotez roboczych, w związku ze statystycznym aspektem eksperymentu - str. 105, 106, 107, 110, 118, 123, 127, 128), w niektórych zaś, deficyt istotnych informacji. Brakuje informacji dotyczących terenu przeprowadzenia badań ankietowych (miasto duże, jak duże?, średnie, województwo, region etc.), co z kolei może przekładać się na aplikacyjny charakter proponowanych propozycji modelowych.

Wyrażam opinię, że problemy badawcze oraz cele zostały nadmiernie uszczegółowione.

W wielu miejscach (str. 84, 85, 89, 90, 114, 115, 121, 122, 125, 132, 133, 134, 138, 139, 143, 146, 147, 152), Autor stosuje dość skomplikowany styl pisania, co sprawia trudności w zrozumieniu niektórych Jego przemyśleń.

Według znanych mi zasad piśmiennictwa naukowego, zdania nie powinno rozpoczynać się od liczby (str. 94, 95, 96, 97).

Niektóre rysunki nie zawierają osi OX i OY wraz z ich opisem, co utrudnia ich interpretację (nr 6, 7, 9, 10, 17, 19, 20, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 34) lub są mało czytelne (nr 25, 36, 37, 38).

Autor, dość monotonicznie, rozpoczyna każdy podrozdział części empirycznej, od słów: „W tym podrozdziale...”.

Ciekawym rozwiązaniem, dość rzadko stosowanym w pracach dysercyjnych, ale w obliczu wysokiego stopnia złożoności ocenianej rozprawy, godnym podkreślenia, jest zamieszczenie na końcu każdej części należącej do członu empirycznego oraz niektórych z członu teoretycznego, podsumowania prowadzonego w nich procesu myślowego.

Uwagi szczegółowe

Str. 5, wiersze 13-14 – czy zmiany, o których pisze Autor, charakterystyczne są tylko dla tej części Europy, czy mają charakter globalny?

Str. 6, wiersz 9 – Myślę, że trafniejsze byłoby użycie określenia „przeanalizowana”, zamiast „skrytykowana”.

Str. 6, wiersz 19 – W obliczu zdania poprzedzającego, ostatnie zdanie jest niepotrzebne.

Str. 7, wiersze 3-8 – Trudno zrozumieć, czy modele odnoszą się, czy nie odnoszą, czy analiza dotyczyła detalicznego rynku, czy nie dotyczyła ?

Str. 7, wiersz 12 – Problemem badawczym w pracy, była raczej odpowiedź na pytanie, a nie pytanie. Może po prostu użyć określenia „Pytanie badawcze”.

Str. 8, wiersze 14 i 22 – Proszę o wyjaśnienie, co Autor rozumie przez „sytuację zakupową”.

Str. 69, Tabela 17 – Zawarto w niej dane z lat 1994, 1997, 2000, co sprawia, że może charakteryzować je spora dezaktualizacja.

Str. 75, wiersz 5 od dołu, chodzi raczej o postać logistyczną, a nie logitywną.

Str. 84 Tytuł rozdziału mógłby przyjąć formę: „Metodyka badania i struktura próby”.

Str. 86, Tabela 18 – W kolumnie „Nazwa (opis)”, w odniesieniu do Percepcji detalisty, ostatnie trzy nazwy zapisano w nieodpowiedniej formie.

Str. 87, Tabela 18 – W kolumnie „Nazwa (opis)”, moim zdaniem nieprecyzyjnie użyto określenia „Sposób dotarcia”, moim zdaniem powinno użyć się określenia „Powód dotarcia”.

Str. 89, wiersz 13 – Wyjaśnienia wymaga, kto ze środowiska akademickiego brał udział w badaniach (studenci, pracownicy).

Str. 89, wiersz 22 – Powszechnie stosowanym określeniem jest „Pytanie kontrolne”.

Str. 90, wiersze 3-5 – Zdanie wymaga wyjaśnienia.

Str. 91 Tabela 19, Jak dane zawarte w kolumnie „Wiek respondenta” –mają się do wiersza „Wiek” zawartego w Tabeli 18 i w Załączniku 1 (Kwestionariusz ankiety...”.

Str. 92, wiersz 11 – Na podstawie jakich danych Autor przedstawia wniosek o różnicy w wykształceniu pomiędzy grupą badawczą a społeczeństwem polskim, a biorąc pod uwagę zakres wiekowy badanych zawarty w tabeli 19 (poniżej 24 lat), czy w Tabeli 18 i Załączniku 1 (poniżej 18 lat), skąd dane dotyczące dzieci i młodzieży i skąd ta różnica, gdyż dzieci i młodzież to osoby poniżej 18 roku życia i w przypadku dzieci jest oczywiste, że mają tylko wykształcenie podstawowe, niezależnie od miejsca zamieszkania.

Str. 95, wiersze 11-14 od dołu – Zdania wymaga wyjaśnienia.

Str. 98, Tytuł podrozdziału 3.3. Wyrażam opinię, że tytuł ten należy rozszerzyć do formy: „Percepcja i klasyfikacja detalistów przez konsumentów”.

Str. 99, wiersz 11 – brakuje określenia dotyczącego oceny sklepu „Piotr i Paweł”.

Str. 110, wiersz od dołu – brakuje określenia „istotności”.

Str. 116, wiersz 1 od dołu, Str. 117, wiersz 1 – Chodzi o cechy konsumenta, czy zachowanie ?

Str. 122, Tabela 35 – Wyjaśnienia wymaga postać ostatniej kolumny, w obliczu wyjaśnienia pod Tabelą.

Str. 130, wiersze 14-16 od dołu – Wyjaśnienia wymaga, kto dokonuje tych zakupów, bo z treści wynika, że detalista.

Str. 131, wiersze 6-10 od dołu – Tekst wymaga wyjaśnienia.

Str. 136, Tabela 41, wiersz 2, kolumna 3 i 4, suma wynosi 101%.

Str. 140, wiersz 9 od dołu – chodzi chyba o etap 5.

Str. 142, Tabela 42 – W obliczu wyjaśnienia pod tabelą dotyczącego parametrów x i y, w Tabeli błędnie parametrowi x przypisano „zł”, a pozbawiono „zł” parametru Y.

Str. 143, wiersz 4 i 6 od dołu – Błąd w zapisie SP_N ; SP_F.

Str. 145, Tabela 43, wyjaśnienia wymaga postać kolumny 3 i 4.

Str. 149, wiersze 1-3 od dołu i 4-10 od dołu – Jak się ma stwierdzenie z wierszy 1-3, do stwierdzenia 4-10 ?

Str. 174, wiersz 13 – W obliczu zawartego w Tabeli 20 określenia „Szerokość asortymentu”, należy zmienić określenia w Kwestionariuszu na „Liczba oferowanych produktów” i zachodzi pytanie, jak zrozumieli to respondenci ? i jakie mogą być konsekwencje związane z uzyskanymi wynikami i sformułowanymi na ich podstawie wnioskami.

W treści całej pracy zauważono błędy literowe oraz natury interpunkcyjnej, frazeologicznej i leksykalnej.

4. Uwagi końcowe

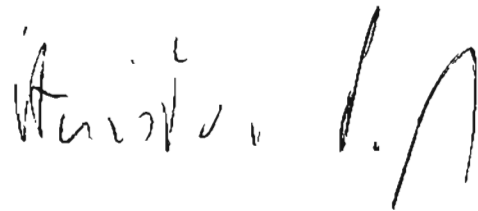
Poczynione przeze mnie uwagi dotyczące rozprawy doktorskiej, na pewno w pewnej mierze o charakterze dyskusyjnym, w żadnej mierze nie obniżają jej wartości. Praca dotyczy tematyki bardzo interesującej i aktualnej, zarówno z punktu widzenia producenta, handlowca, jak i konsumenta żywności. Ma ona niewątpliwie znaczenie poznawcze, wzbogacające wiedzę uwarunkowań związanych z obrotem i konsumpcją żywności.

Praca została właściwie zaplanowana i zrealizowana dużym nakładem sił, a co ważniejsze, umiejętności. Rezultaty badań zostały odpowiednio zinterpretowane, co wskazuje na dobre teoretyczne przygotowanie Doktoranta do podjęcia wybranego zadania. Wszystko to pozwala na uznanie recenzowanej rozprawy za oryginalną i zrealizowaną na odpowiednim poziomie merytorycznym.

Reasumując, uważam, że praca Pana mgr. Pawła Kornety spełnia wymogi stawiane rozprawom na stopień naukowy doktora, zgodnie z przepisami o stopniach i tytułach naukowych oraz zaleceniami Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów i wnioskuję do Rady

Wydziału Nauk Ekonomicznych i Prawnych Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, o dopuszczenie jej Autora do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z uwagi na innowacyjny charakter części empirycznej dysertacji, umożliwiającą jej publikację, wnoszę do Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych i Prawnych Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, o jej wyróżnienie.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Włodzisław J. N.' with a stylized flourish at the end.

Kraków, 21.05.2017